

Європейському Союзі як в минулому, так і в нинішньому обумовлені і являються об'єктивною закономірністю. Їх використання в практичній діяльності дозволяє покращувати життя людей, тому що право для того і дано, щоб зробити світ кращим.

Що стосується меж між ними, то вона жорстко не повинна фіксуватися: в залежності від конкретних обставин вона повинна мати можливість «плавати» [10, с. 271] між публічно-правовим і приватно-правовим регулюванням економічних відносин. Якщо таке «плавання» когось не влаштовує, правові конфлікти в Європейському Союзі розв'язуються в Суді Євросоюзу і національних судах держав-членів.

Література

1. Чувпило А. А. Правове регулювання економічних відносин в Європейському Союзі // Економіка і право. — 2006. — № 2 (15). — С. 17–21.
2. Конституції держав Європейського Союзу. — М.: Видавничий група НОРМА-ИНФРА-М, 1999. — 816 с.
3. Конституції нових держав Європи та Азії / Упоряд. С. Головатий. — К.: Вид-во «Право», 1996. — 544 с.
4. Конституція України: Закон України від 27 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

5. Грегори Бебут. Субсидиарність і економіка / Університет Сант Луїз, Міссурі, США. <http://www.sobor.ru/doctrina/5bebut.ru.asp> / Переклад П. Костюк.

6. Визначення і межі принципу субсидиарності: Доклад координаційного Комітету по місцевим і регіональним органам влади (CDRL). Комітет муніципальності і регіони Європи: Видання Ради Європи, 1994. — № 55. — Російська версія. — 54 с.

7. Проміжний рівень управління в європейських державах складають проти демократії? За ред. Т. Ларссона, К. Номдена, Ф. Петітвілля. — К.: К. І. С., 2003. — 346 с.

8. Ашурков О. А., Каптуренко В. Н. Кодифікаційні процеси в праві ЄС: орієнтири для України // Гармонізація законодавства України і міжнародна інтеграція: Внешнеєкономічний аспект: Сб. науч. тр. / НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. — Донецьк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. — С. 11–24.

9. Клепичий І. А. Система господарських злочинів. — М.: Статут, 2005. — 572 с.

10. Норвезька модель // Урядовий кур'єр. — 2006. — 14 листопада (№ 214).

11. Мамутов В. К., Чувпило О. О. Господарче право зарубіжних країн: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. — Київ: Ділова країна, 1996. — 352 с.

Представлена в редакцію 22.11.2006 г.

УДК 339.727.22.004.28

Д. Е. Федорчук,

канд. юрид. наук,
доцент Донецького
національного університету

НОВІ ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В УКРАЇНІ

Питання захисту прав іноземних інвесторів в Україні протягом багатьох років залишається одним з найбільш висвітлених у правовій літературі. Зокрема, теоретичні та практичні питання реалізації іноземними інвесторами наданих законодавством гарантій вирішувались у наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних авторів, як М. М. Богуславський, Г. Виноградова, Н. Н. Вознесенська, Н. Г. Дороніна, О. Р. Зельдіна, О. Р. Кибенко, В. М. Коосак, Д. К. Лабін, В. В. Поєдинок, О. С. Семерак тощо. І здавалося б, було остаточно поставлено крапку у найбільш ключовій проблемі здійснення іноземного інвестування в Україні: раніше надані іноземним інвесторам

пільги було остаточно скасовано зі зворотною дією. Але попри запровадження національного режиму ставлення до іноземних інвесторів і підприємств з іноземними інвестиціями, інвестори продовжують стикатися з проблемами, багато з яких є притаманними суто українській економіці.

Мета статті — окреслити ті практичні проблеми, що у даний час є найбільш важливими перешкодами для здійснення капіталовкладень на території України, виявити найбільш ефективні шляхи їх подолання та визначити перспективні тенденції розвитку режиму іноземного інвестування в Україні.

© Д. Е. Федорчук, 2007

I. Етапи розвитку режиму іноземного інвестування в Україні

Розвиток режиму іноземного інвестування у пострадянській Україні почався у 1991 р. і може умовно бути поділений на 3 етапи, що характеризувалися різними завданнями економіки та різними проблемами, з якими стикалися інвестори.

На першому етапі (1990–1996 рр.) формулювалися основи державної політики «відкритих дверей» щодо іноземних капіталовкладень. З метою залучення та заохочення іноземних інвесторів було прийнято цілу низку законів, більшість яких встановлювали дуже значні податкові та інші пільги та преференції з метою заохочення іноземних капіталовкладень в Україну; разом з пільгами запроваджувалися періоди, протягом яких заборонялися зміни до інвестиційного законодавства, а встановлені пільги зберігали силу для іноземних інвесторів і підприємств з іноземними інвестиціями незважаючи на їх звуження або усунення подальшим законодавством.

Другий етап (1996–2000 рр.) охарактеризувався спробами впорядкування стимулювання іноземного інвестування з поступовим згортанням інвестиційних пільг, що було пов'язано із масовим ухиленням українських підприємств від оподаткування шляхом виведення капіталу за кордон (часто до так званих «офшорних» зон) з наступним заведенням їх в Україну під виглядом іноземних інвестицій. Було прийнято Закон «Про режим іноземного інвестування» [1], який ще більше урізав пільги іноземним інвесторам, але не мав зворотної дії, а отже зберіг пільги для вже діючих підприємств.

Третій етап (2000–2005 рр.) ознаменував скасування раніше наданих пільг і встановлення національного режиму щодо іноземних інвесторів і підприємств з їх участю [2], тоді як Конституційний суд у безспірному рішенні підтвердив ретроактивність такого законодавства [3]. Цей етап виявився найдраматичнішим за кількістю судових баталій і найбільш неоднозначним з погляду виконання державою своїх зобов'язань щодо приватних інвесторів. Останнім кроком щодо скасування інвестиційних пільг стало ухвалення Закону «Про внесення змін і доповнень в Закон «Про державний бюджет на 2005 р.» [4], який скасував інвестиційні пільги, що надавалися іноземним інвесторам у межах вільних економічних зон і території пріоритетного розвитку, позбавивши СЕЗ правового змісту, хоча і залишивши їх формально [5].

Новий етап (2005 р. – по теперішній час), або етап національного режиму господарювання для іноземних інвесторів, судячи з усього, характеризуватиметься постановкою і спробами вирішення тепер вже загальної для іноземних і національних інвесторів проблеми – ефективного захисту вкладених капіталів й одержаних від інвестицій доходів.

II. Нові часи – «нові-старі» проблеми

Новому етапу є властивою ціла низка перешкод для іноземного інвестування, серед яких є ті, що вже встигли стати своєрідною «візитівкою» України, а також нові, досі невідомі, які з'явилися тільки нещодавно.

1. Нестабільність політична і правова. Усі інвестори вголос заявляють, що основним ризиком інвестування в Україну є ризик політичний. З початку 2005 р. в Україні змінилося вже 3 уряди, при чому кожен пропонує та «протискує» власне бачення економічного розвитку країни, що супроводжується постійними змінами до господарського законодавства. На тлі декларацій про заохочення іноземного інвестування Україна досі хитається між двома протилежностями: максимальний захист національних компаній (виробників) (часто всупереч своїм міжнародним зобов'язанням, а іноді і чинному законодавству), керуючись «економічною доцільністю», змінюється курсом на повне відкриття ринків без урахування інтересів національної економіки, коли залучення іноземних інвестицій стає самостійною метою («ідеєю-фікс») без найменшого прорахування їх потенційного впливу на суспільство.

Як наслідок, правовий режим інвестування, як і раніше, залишається ураженим «вірусом» нестабільності та непередбачуваності змін. Фактично із скасуванням зі зворотною силою пільг інвесторам спочатку на рівні загальних законів про іноземне інвестування, а потім на рівні законодавства про СЕЗ і ТПР держава відмовилася від раніше задекларованої гарантії стабільності інвестиційного режиму. Ще досі тривають окремі баталії підприємств, які ще не облишили надії відстояти свої податкові пільги, зараз вже у межах СЕЗ і ТПР, зокрема, через розірвання інвестиційних договорів на підставі істотної зміни обставин (ст. 652 ЦК), і на підставі загальної гарантії стабільності інвестиційного законодавства (ч. 1 ст. 18 Закону України «Про інвестиційну діяльність»), але без особливого успіху [6].

Залишається тільки сподіватися, що колишній Конституційний суд України, нарешті, шляхом надання іншого тлумачення ст. 58 Конституції вкаже на недопустимість надання зворотної дії закону, який погіршує статус суб'єктів – юридичних осіб або скасовує їх права [7].

2. Корупційність та неефективність влади. Величезною проблемою залишається проблема корупційності української влади, передусім судової. Відповідно до Індексу сприйняття корупції, що складається щорічно міжнародною організацією «*Transparency International*», Україна у 2006 р. серед 163 країн світу посіла лише 99 місце із загальним індексом 2,8 серед 10 можливих [8]. При чому серед органів державної влади суди мають чи не найнижчу довіру населення [9].

Надзвичайна корумпованість української судової влади вийшла за межі України та дедалі частіше використовується іноземними компаніями в обґрунтуванні звернення замість українських судів до судових органів інших юрисдикцій [10]. Більше того, трапляються випадки, коли закордонні арбітражні органи відмовляються визнавати рішення українських судів, в одній зі справ арбітр Міжнародного центру Американської арбітражної асоціації послався на те, що «розгляд справ в українських судах є далеким від відповідності визнанням у світі стандартам, а українська судова система перебуває під значним політичним впливом і страждає від корупції та неефективності» [11]. Про надзвичайну неефективність і корумпованість української судової системи (зокрема, про хронічне невиконання винесених судових рішень) свідчить практика Європейського суду із прав людини (надалі – ЄСПЛ): за статистикою, найчастіше українські заявники вказують на порушення Україною ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [12], яка стосується права на справедливий судовий розгляд.

3. Недостатній рівень захищеності прав інвесторів. Ще у 2003 р. німецький фахівець Е. Райн висловився щодо кваліфікації іноземного інвестування в Україну наступним чином: «Іноземці не мають довіри до країни та не впевнені в тому, що тут функціонує ринкова економіка, що влада не вдається до дискримінації іноземних капіталовкладників» [13]. Але врахувати, що ступінь захисту інвестицій відтоді радикально поліпшився, було б занадто оптимістичним. Відповідно до оприлюдненого у березні 2007 р. Альянсом прав власності (*Property Rights Alliance*) Рейтингу захищеності прав власності Україна посіла серед 70 найбільших країн світу тільки 58 місце із загальним балом 3,4 з 10 можливих [14]. Серед причин такої низької оцінки, крім вже традиційного надзвичайно високого рівня інтелектуального піратства, експерти називають неефективну правову систему та непередбачувані політичні умови.

Рейдерство. В Україні останніми роками набуває поширення надзвичайно небезпечна практика так званого «рейдерства» (від англ. *raid* – «раптовий напад»), тобто силового захоплення підприємств на підставі фіктивного (підробленого) або безпідставного винесеного (часто без повідомлення відповідача) рішення суду (як правило, районного з іншої області) та подальших відповідних дій виконавчої служби, часто за підтримки приватних охоронних фірм. У листопаді 2006 р. на зустрічі з Міністром юстиції України посол Німеччини Р. Шеферс зазначив, що проблема рейдерства значно погіршує імідж України та відлякує іноземних інвесторів.

Масштаби рейдерства в Україні вже починають загрожувати національній безпеці при повній без-

діяльності влади, а часто за прямого сприяння судів і потурання з боку правоохоронних органів. Найчастіше рейдери зацікавлені тільки у майні підприємств: земельних ділянках, нерухомості тощо, а отже, інтереси трудового колективу, розвиток соціальної сфери їх цікавить в останню чергу.

Ризик примусового вилучення. Одним з найбільших «нічних страхів» інвесторів залишається ризик так званої «реприватизації». За своєю сутністю оголошена у 2005 р. «реприватизація» фактично є «деприватизацією», тобто примусовим вилученням приватизованого майна (передусім підприємств) у власників. Безумовно, будь-яка суверенна держава має невід'ємне право примусово вилучити майно приватних осіб для досягнення суспільних цілей за умови сплати інвесторові належної компенсації. Проте у заявленій «реприватизації» так і не стало зрозумілим, що вона ставила за мету: націоналізацію економічно та суспільно найважливіших, стратегічних підприємств (що вимагає сплати компенсації з урахуванням ринкової вартості об'єкта) або визнання недійсними приватизаційних договорів через порушення умов проведення приватизації (що призводить до двосторонньої реституції (повернення фактично сплаченого за майно)). У Верховній Раді на сьогоднішній день зареєстровано 3 законопроекти про націоналізацію [15], які переважно не розрізняють між вищезазначеними поняттями, при чому жоден з них не передбачає обов'язку держави відшкодувати повну вартість вилученого майна, всупереч, зокрема, ст. 41 Конституції України.

Помилкові норми. Вельми специфічною рисою нового українського законодавства, що аж ніяк не сприяє захищеності інвесторів, є велика кількість помилок у законодавчих нормах. Наприклад, у резонансній справі про передачу корпоративних прав на телевізійний канал «1+1» спір між наявним акціонером і покупцем акцій виник через грубу редакційну помилку в абз. 2 ч. 1 ст. 216 Цивільного кодексу України. Відповідно до буквального змісту цієї норми в разі недодержання обов'язкової письмової форми договору (у цій справі договір щодо продажу 70 % частки у статутному капіталі за 70 млн дол. США було укладено в усній формі) ЦК позбавляє права посилаючися на показання свідків лише сторону, яка заперечує укладення договору, у той час як щодо іншої сторони такої заборони, всупереч принципів рівності сторін цивільного процесу, не встановлено [16].

4. Непрозорі та неетичні умови підприємництва. Багато іноземних інвесторів скаржаться на фактичну дискримінацію під час проведення процедур тендерів, надання дозволів тощо, передусім через їх непрозорість. Як відзначають українські експерти, єдиним випадком прозорої приватизації в Україні став продаж «Криворіжсталі» транснаціональний

компанії *Mittal Steel* [17], тоді як приватизація інших великих підприємств (наприклад, ЗАТ «Луганськ-тепловоз» у березні 2007 р.), як правило, викликає нарікання з точки зору забезпечення рівних умов участі потенційних інвесторів у конкурсі.

Відносини у вітчизняному приватному бізнесі теж є дуже далекими від західних стандартів ділової етики. При укладенні договорів є надзвичайно поширеною система «відкатів» (незаконних платежів посадовим особам компанії). Залишається вкрай актуальною проблема незаконного використання інсайдерської інформації, насамперед у сфері торгівлі цінними паперами.

III. Можливі рішення

Шляхів зниження ризиків для іноземного інвестування в Україні вбачаємо декілька.

1. *Гармонізація з *acquis communautaire* ЄС.* Україна у 1994 р. підписала Угоду про партнерство та співробітництво з Європейськими Співтовариствами [18]. Фактично з цього почався шлях України до ЄС, який, серед основних завдань країни, передбачає гармонізацію законодавства із правом ЄС. Відповідно до Програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [19] нормопроєктування та нормотворчість в Україні здійснюються як планомірний процес поетапного забезпечення певного ступеня відповідності законодавства України правовій системі (або *acquis communautaire*) ЄС. *Acquis* (досл. з фр.: «(правовий) досвід, надбання») включає не лише законодавство ЄС (угоди, директиви та регламенти), але і загальні принципи ЄС, рішення Суду ЄС тощо.

У контексті підвищення захисту суб'єктів господарювання взагалі та іноземних інвесторів зокрема особливе значення має такий загальний принцип права ЄС, як принцип захисту легітимних очікувань. Цей принцип (*protection of legitimate expectations*) у праві ЄС розглядається у тісному зв'язку із принципом правової визначеності (*legal certainty*) та був спочатку розвинений на рівні національного права країн-членів (зокрема Німеччини (принцип *Vertrauensschutz* (букв. «захист довіри»)) та Франції (доктрина «*protection de la confiance legitime*»)). Відповідно до цього принципу зміни у законодавстві мають бути розумно передбачуваними і не можуть свавільно позбавляти суб'єктів раніше наданих їм прав шляхом їх подальшого раптового скасування [20].

2. *Звернення за захистом до міжнародних установ.* Ще наприкінці 1990-х років процес урегулювання розбіжностей між інвестором та державою в Україні був невизначеним і ненадійним і здійснювався переважно через підключення дипломатичних каналів [21]. Але приєднання України до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 4.11.1950 р., а також до Вашингтонської кон-

венції про вирішення інвестиційних спорів між державами та громадянами інших держав від 18.03.1965 р. [22] відкрило для іноземних інвесторів доступ до міжнародно-правових механізмів захисту своїх прав проти порушень з боку держави.

Європейський суд з прав людини. Іноземні інвестори в Україні дедалі частіше розглядають ЄСПЛ як ефективний форум для захисту порушених майнових прав. Відповідно до ст. 1 Протоколу № 1 до Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (яка завжди залучається як підстава захисту вкладених інвестицій) фізичним та юридичним особам гарантується право на мирне володіння своїм майном і забороняється позбавляти майна «інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права».

Саме іноземним інвестором – компанією з Росії «*Совтрансавто-Холдинг*» [23] – було виграно першу справу в ЄСПЛ проти України. У цій справі було визнано незаконними дії держави Україна, які пов'язані із затягуванням судового розгляду позову іноземного інвестора щодо дії одного з акціонерів, який всупереч законодавству збільшив розмір статутного капіталу і свою частку у ньому і таким чином «витиснув» іноземного інвестора з компанії. Іншим успішним прикладом захисту підприємства з іноземними інвестиціями проти незаконних дій держави (невиконання судових рішень щодо відшкодування ПДВ) стало рішення у справі «*Інтерсплав проти України*» [24], де ЄСПЛ визнав, що систематичне ухилення від відшкодування належних компанії сум ПДВ призвело до ситуації хронічної невизначеності, покладаючи на заявника надмірний індивідуальний тягар, а тому становило порушення ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції.

Важливим кроком в удосконаленні прав інвесторів стало прийняття Закону «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» [25], головною метою якого є уникнення ситуацій, коли винесені проти України рішення ЄСПЛ не виконуються (часто фактично саботуються) зацікавленими державними органами, а констатовані порушення не усуваються, що призводить до нової хвилі позовів проти України. Згідно із Законом Україна після винесення остаточного рішення на користь позивача вживає два види заходів: індивідуальні щодо відновлення порушених прав заявника, та загальні «з метою ... забезпечення усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого Судом порушення, а також усунення підстави для надходження до Суду заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в Суді» (ч. 1 ст. 13 Закону). Українські суди повинні при

розгляді справ застосовувати практику ЄСПЛ як джерело права — при чому незалежно від того, чи було винесено дане рішення до або після приєднання України до Конвенції (тобто 11.09.1997 р.), чи була Україна стороною у спорі і чи було перекладено це рішення українською або іншими мовами, доступними для судді (ст. 17 Закону).

Міжнародний центр з вирішення інвестиційних спорів при Світовому Банку (ІКСИД). Іноземні інвестори дедалі частіше звертаються до ІКСИДу у прагненні відстояти порушені права, які не вдалося захистити в національних судах. Україна виступала в ІКСИДі як відповідач вже по цілій низці справ. Перша справа — *Джозеф Ч. Лемір проти України* [26] — стосувалася скасування державою ліцензії на радіомовлення радіостанції «Гала-Радіо» і закінчилася затвердженням мирової угоди. Друга справа — *«Генерація Україна» проти України* [27] (2000 р.) стосувалася спору навколо будівництва бізнес-центру в м. Києві й у 2003 р. була вирішена на користь України (основним аргументом ІКСИДу було те, що дії Київської міської державної адміністрації, хоча і були «недосконалими», не досягли рівня фактичної експропріації майна, а права іноземного інвестора не було порушено). У третій справі — *«Токиос Токелес» проти України* (2002 р.) литовський інвестор скаржився на застосування Україною «адміністративного ресурсу» (із залученням податкових органів) для закриття видавничого підприємства з іноземними інвестиціями «Такі справи». Ця справа пройшла в ІКСИДі першу стадію — позитивне рішення щодо юрисдикції [28], і зараз чекає на остаточне рішення по суті. 26.01.2004 р. в ІКСИДі було зареєстровано позов корпорації *Western NIS Enterprise Fund* проти України [29], пов'язаний з відмовою України визнати та виконати арбітражне рішення всупереч вимогам міжнародного права. Дана справа була улагоджена в червні 2006 р. шляхом укладення мирової угоди. Нарешті, наприкінці 2006 р. проти України повторно вчинив позов інвестор Дж. Ч. Лемір [30] через, на його думку, невиконання Україною умов затвердженої раніше мирової угоди.

IV. Висновки щодо перспектив розвитку

Подальший розвиток правового режиму іноземного інвестування відбуватиметься у загальному ключі наближення правової системи України до права ЄС через сприйняття її основних цінностей (*acquis communautaire*) і дедалі глибшою «трансплантацією» до права України міжнародно визнаних стандартів захисту прав інвесторів, зокрема, через звернення іноземних інвесторів до міжнародних органів із вирішення спорів.

Уявляється, що фундаментальну роль в цьому повинно відіграти перспективне членство України у Світовій організації торгівлі (СОТ), яка, з одного

боку, вимагає усунення всіх дискримінаційних законодавчих застережень щодо іноземного капіталу, а з іншого — декларує національний принцип ставлення до іноземних інвестицій. Неабияке значення з точки зору захисту прав іноземних інвесторів матиме набрання чинності щодо України Загальною угодою про торгівлю послугами (ГАТС) та Угодою про інвестиційні заходи, які пов'язані з торгівлею (ТРИМС), а також відповідна практика правозастосування Органу з вирішення спорів СОТ.

Література

1. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 19. — Ст. 80 (з подальш. змін. та доповн.).
2. Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження: Закон України від 17 лютого 2000 р. № 1457-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 12. — Ст. 97 (з подальш. змін. та доповн.).
3. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 5 Закону України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» та частини першої статті 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність» (справа про оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями) від 29 січня 2002 р. № 1-рп/2002 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 22. — Ст. 1068.
4. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законодавчих актів України: Закон України від 25 березня 2005 р. № 2505-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 17—19. — Ст. 267 (зі змінами, внесеними Законом № 2642-IV від 03.06.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 27. — Ст. 363).
5. Зельдина Е.Р. Гарантії інвесторам по ХК України: нестабільність отечественного законодавства впливає на інвестиційний клімат // Юридичська практика. — 2006. — № 32 (450). — 8 августа.
6. Постанова Вищого господарського суду України від 15.03.2006 р. у справі № 45/378-05 за позовом Державного фармацевтичного підприємства «Здоров'я народу» до ТОВ «МАГК» про розірвання договору № 1 від 22.09.2003 р. купівлі-продажу повного майнового комплексу інвестиційного проекту та припинення зобов'язань сторін за договором // Законодавча база Ліга:Еліт 7.7.3. — Файл № SD060632.LHT.
7. Федорчук Д.Э. Обратная сила законов об иностранных инвестициях: проблемы применения // Экономика і право. — 2002. — № 2(3). — С. 106—114.

8. Индекс восприятия коррупции 2006. Доступний на сайті: http://www.transparency.org/content/download/10827/92863/version/1/file/CPI_2006_presskit_ru.pdf (відвідано 2.04.2007 р.).

9. Global Corruption Barometer 2006, р. 22. Доступний на сайті: http://www.transparency.org/content/download/12169/115654/version/1/file/Global_Corruption_Barometer_2006_Report.pdf (відвідано 2.04.2007 р.).

10. Див., напр.: *Monegasque De Reassurances S.A.M. (Monde Re) v. NAK Naftogaz of Ukraine*, 311 F.3d 488 (2d Cir. 2002).

11. Див.: Ухвала Апеляційного суду Кіровоградської області від 16 травня 2002 р. // Юридична практика. — 2003. — № 41.

12. Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., ратифікована (із застереженнями) Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 40. — Ст. 263 (зі змінами, внесеними Законом України від 24 березня 1999 р. № 551-XIV // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 22—23. — Ст. 197).

13. Перепаця О. «Іноземці поки не мають довіри до України» — Ебергард Райн // Українська правда. — 2003. — 3 червня.

14. International Property Rights Index (IPRI) 2007. Доступний на сайті <http://internationalpropertyrightsindex.org/index.php?content=2007rep> (відвідано 11.03.2007 р.).

15. Проект закону України «Про порядок примусового відчуження об'єктів права приватної власності у власність держави (націоналізація)» (внесений народним депутатом України М.М. Рудьковським на заміну № 3709 від 03.07.2003 р.); Проект закону України «Про повернення майна базових галузей народного господарства, що знаходяться у власності громадян і юридичних осіб, у власність Українського народу (націоналізація)» (внесений народними депутатами України Симоненком П.М., Ткаченком О.М., Сіренком В.Ф.); Проект закону України «Про націоналізацію майна в Україні» (автор — Вітренко Н.М.).

16. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 16.08.2006 р. у справі № 2-202-1/06 за позовом Коломойського І.В. до Роднянського О.Ю., за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, Іноземного підприємства «Інтер-Медіа», про визнання права власності на частку у статутному фонді ТОВ «Телерадіокомпанія

«Студія 1+1» у розмірі 70 % статутного фонду, що становить 7000 грн. (скасовано рішенням колегії суддів Судової палати з цивільних справ Апеляційного суду м. Києва від 31.10.2006 р. // Юридическая практика. — 2006. — № 48. — С. 11).

17. Пинчук О. Деяко про конкурентоспроможність, політичну еліту та суспільство // Дзеркало тижня. — 2006. — 42 (621). — 4—10 листопада.

18. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Ратифікована Законом України від 10 листопада 1994 р. № 237/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 46. — Ст. 415.

19. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 29. — Ст. 367.

20. Федорчук Д.Э. Принципи захисти легітимних очікувань інвесторів в контексті адаптації законодавства України к праву Європейського Союзу // Вісник Донецького університету. Серія В: Економіка і право. — 2002. — № 2/2. — С. 371—377.

21. U.S. State Department. Country Commercial Guides. FY 1999: Ukraine.

22. Ратифікована Законом України від 16 березня 2000 р. № 1547-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 21. — Ст. 161.

23. Case No. 48553/99, *Sovtransavto Holding v. Ukraine*, Judgment of 25 July 2002, E.H.R. Rep., 2002, Vol. VII., p. 122. Переклад українською: Офіційний вісник України. — 2003. — № 44.

24. Case No 803/02, *Intersplay v. Ukraine*, Judgment of 9 January 2007, E.H.R. Rep., 2007.

25. Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 22 лютого 2006 р. № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 30. — Ст. 260.

26. *Joseph Charles Lemire v. Ukraine* (Case No. ARB(AF)/98/1).

27. *Generation Ukraine, Inc. v. Ukraine* (ICSID Case No. ARB/00/9).

28. *Tokios Tokeles v. Ukraine*, Decision on Jurisdiction (Case No. ARB/02/18), ICSID Rep., 205.

29. *Western NIS Enterprise Fund v. Ukraine* (Case No. ARB/04/2).

30. *Joseph C. Lemire v. Ukraine* (Case No. ARB/06/18).

Подано до редакції 02.07.2007 р.